

Suktas žaidimas

Vieną rytą už durų pasigirdo žingsniai.

– Gult!

Kritome ant grindų.

Durys atsirakino.

– Aslinai! Stokis!

– *Slava Rosiji! Slava Rosiji! Slava Rosiji! Achmat sila! Donbas sila!*

„Juodojo delfino“ poza – nuleidęs galvą, rankas susidėjęs už nugaros, – priėjau prie durų. Man buvo uždėti antrankiai, ant galvos užmestas gobtukas ir aš buvau nuvestas per registracijos patalpas, kuriose paprastai būdavau verčiamas kalbėti propagandines nesąmones. Manęs laukė nauja patirtis. Buvau priverstas stovėti prie sienos, kol prižiūrėtojai, kurie nėra patys protingiausi pasaulio žmonės, išsiaiškino tai, ką turėjo išsiaiškinti. Tada atėjo naujas prižiūrėtojas, kuris nuėmė gobtuką man nuo galvos ir per daugybę vartų išleido į vidinį kiemelį. Buvau įsodintas į mikroautobusą, likome laukti dar vieno kalinio. Netrukus sulipo mus palydėti turėję sargybiniai ir mes pajudėjome pro pagrindinius kalėjimo vartus. Važiavome kokias penkias minutes. Vieta, į kurią atvykome, nepriminė kalėjimo, ten netvyrojo bloga aura. Įėję į pastatą, išvydome vidutinio amžiaus gydytojos

chalatą vilkinčią moterį, kuriai už nugaros stovėjo širdies rodiškių stebėjimo aparatai ir panaši įranga. Nejaugi ligoninė? „Tai didelis pastatas, kuriame pilna sergančių žmonių, bet dabar tai nesvarbu“, – juokaujama filme „Airplane!“⁴. Ji pamatavo kraujospūdį, apžiūrėjo. Buvome sveiki, todėl prižiūrėtojai palydėjo mus laiptais aukštyn, kur pasukome į koridorių ir išvydome narvą. Galbūt buvome atvežti į teismo rūmus. Prižiūrėtojai atidarė narvą, aš įėjau vidun ir apsidairiau.

– Ei! Džoni! – tai buvo marokietis Ibrahimas. – Smagu tave matyti, seni, kaip laikaisi?

– Nutilk! – sušnabždėjau jam.

– Viskas gerai. Čia jie mums nieko negali padaryti.

Jis sakė teisybę, bet aš buvau traumotas po nužudymo greitimejo kameroje ir visiškai nuolankus – dabar suprantu, kad net per daug nuolankus. Kalėjime patirtas sadizmas mane palaužė ir suplėšė į gabalus.

Paskutinį kartą Ibrahimą mačiau naktį prieš pasiduodant. Jam buvo tik dvidešimt vieni, į armiją įstojo 2021 metų spalį. Ibrahimas tarnavo mano kuopoje, tik kitame būryje. Kartu su manimi jis nepasidavė ir plieno gamykloje praleido dar kelias dienas. Pasidavė, kai nebeliko nei maisto, nei amunicijos.

– Kur mus atvežė? – sukuždėjau.

– Tai sveikatos patikros komisija, tikrins, ar galime būti teisiami.

– Kur Šonas?

– Bendrauja su psichologu.

Keista, kad DLR atrodė tinkama teisingumo sistema, bet iš tikrųjų rinkosi žaisti teisingumą. Vienintelis tikras dalykas buvo smūgio lazda į kūną garsas.

Ibrahimas su Šonu buvo laikomi „juodojoje zonoje“ – slapta-me kalėjime, turėjusiame itin prastą reputaciją. Nežinau, kodėl

4 „Airplane!“ – 1980 metų filmas, kuriame neurotiškas pilotas privalo pasirūpinti kelių maistu apsinuodijusių įgulos narių ir keleivių saugumu.

pats ten nepatekau. Įtariu todėl, kad išnaudojo mane propagandiniam žaidimams, taigi reikėjo įtraukti mane į oficialią kalėjimų sistemą, kokia baisi ji bebūtų. Atsakaiu Ibrahimui, kad buvau sulaikymo įstaigoje SIZO (tardymo izoliatoriuje – red. past.) kartu su kitais ukrainiečių karo belaisviais.

– Ar ten tave mušė? – stengiausi kalbėti kuo tyliau.

– Taip. O tave?

Prikandau liežuvį.

– Ar mūsų vadas dar gyvas? – neatlyžo jis.

Ibrahimas kalbėjo apie vieną iš mūsų vaikinų. Patikinau, kad gyvas, ir jis kažką sumurmėjo apie antrojo mūsų kuopos vado žūtį. Tada draugas pasisuko į kitą jo pusėje sėdėjusį karo belaisvį, priklausiusį 501-ajam jūrų pėstininkų batalionui. Jie pasidavė savaitę iki mūsų ir taip be galo susilpnino mūsų pozicijas į rytus nuo plieno gamyklos, tad išplieskė ginčas (bataliono dalis – 276 žmonės – savo vado iniciatyva pasidavė rusams 2022 m. balandžio 4 d. Tokiu būdu apnuogino Mariupolio gynybos rytinį flanką. 2023 m. gegužę Ukrainoje paskelbtas tyrimas dėl bataliono vado kaltinimo valstybės išdavimu – red. past.).

– Kodėl jūs pasidavėt? – paklausė Ibrahimas.

– Nes patyrėme didžiulių nuostolių, nebeturėjome maisto ir amunicijos... – pradėjo vyrukas, bet staiga pasirodė suirzęs sargybinis ir liepė mums nutilti. Praėjo kelios minutės, pamatęs kažkokio koridoriaus gale pasirodžiusio asmens linktelėjimą, sargybinis nurodė man sekti paskui. Įėjome į nedidelį šoninį kambarėlį, kuriame jau laukė blondinė vertėja. Pasisveikinau. Tada įėjo šundaktarį primenantis vyras. Jis nieko nepaaiškino ir neprisistatė, tik ėmė manęs klausinėti apie vaikystę, auklėjimą, išsilavinimą, paprašė papasakoti apie savo gyvenimą.

Atsakęs į visus klausimus, grįžau į narvą, kur išvydau Šoną – suliesėjusį, pakumpusį, paniurusį, bet tą patį senąjį gerąjį Šoną.

– Kaip tu? – paklausiau.

– Šūdas, – atsakė jis. – Nemanau, kad šįkart išsisuksime. Mums nori skirti mirties bausmę.

Neketinau ginčytis, tik perdaviau geras iš mamos išgirstas naujienas – daug žmonių stengiasi mums padėti. Staiga atėjo sargybinis, atidarė duris ir palydėjo mane į psichologo kabinetą. Ten sėdėjo keturi žmonės – apie mano vaikystę klausinėjęs vyrukas, vyras Stalino ūsais, prie stalo įsitaisiusi moteris ir kokčiu kvėpalų debesiu apgaubta vertėja.

Prasidėjo lengvi klausimai pradedantiesiems. Kaip čia atsidūrėte? Ką manote apie rusų tautą? Kokios jūsų politinės pažiūros? Į šį klausimą atsakaiu, kad esu libertaras anarchistas.

Tada puolimą pradėjo Stalino Ūsai. Jis agresyviai uždavinėjo keisčiausius klausimus, lyg prastame filme vaidintų blogą policininką. Kartais kokį švelnų klausimą įterpdavo geroji daktarė. Po kokį pusvalandį trukusių gerosios daktarės ir blogojo daktaro kamantinėjimų buvau išstumtas laukan ir jie ėmė tardyti vyruką iš 501-ojo bataliono. Negalėjau atsistebėti, kokia keista ir tamsi buvo DLR, išgalvota valstybė, kurioje įstatymai buvo surašyti, bet negaliojo. Manau, kad tą patį galima pasakyti ir apie Vladimiro Putino Rusiją.

Šonas su Ibrahimu buvo gražinti į „pragaro skylę“ ir kurią laiką narve man teko būti vienam. Teismo sargybinis atrodė padorus žmogus ir padorumą įrodė lauke, kai lūkuriavome mano transporto – pasiūlė cigaretę. Laimingi išpūtėme dūmus. Grįžęs į kamerą, visas naujienas išpasakojau draugams. Pasakiau sutikęs Šoną ir Ibrahimą, patikinau, kad abu gyvi ir sveiki, nors juodajame kalėjime irgi buvo negailestingai vaišinami lazdomis. Visi mano pažinoti Ukrainos kariai laukė ne teismo, bet galimybės būti iškeisti. Jiems išvykos į teismo rūmus buvo savotiška pramoga. Galimybė prablaškyti nuobodulį.

Tą patį vakarą į mūsų kamerą užėjo sargybinis ir perspėjo, kad rytoj ryte būtinai nusiprausčiau, nes apie pusę septynių mane išveš. Gera žinoti, kad jiems rūpėjo mano asmeninė

higienu. Pasiėmiau ąsotį, išsimuolinau, švariai apsiprausiau. Kaip ir buvo sakyta, lygiai pusę septynių atėjo prižiūrėtojai, mane surakino ir užmetė ant galvos gobtuvą, kuri nuėmė prie pagrindinio kalėjimo įėjimo. Atsidūriau Donecko prokuratūros trečiame aukšte, ten pat, kur jau lankiausi prieš mėnesį. Įėjęs pamačiau du kalinius su juodais maišais ant galvų: Šoną ir Ibrahimą. Sargybinis nuėjo ir aš sukuždėjau:

– Šonai, čia tu?

Draugas man pasakė nugirdęs jų planus: visi keliausime į Mariupolį, kur dalyvausime kažkokioje nesąmoningoje įrodymų rinkimo misijoje. Staiga pasirodė Vamzdis Z su keliais sargybiniais. Jis man ant galvos uždėjo juodą plastikinį maišelį su dviem skylėmis akims, nusileidome laiptais ir sulipome į du mikroautobusus. Buvau atskirtas nuo Šono ir Ibrahimio. Iš balsų supratau, kad važiuoju su keliomis merginomis, bet nežinojau, kas jos tokios.

Važiuojame gal pusvalandį, kai greta manęs sėdėjęs vyras pasiūlė kramtomosios gumos ir pasiteiravo, ar labai nepatogu važiuoti, kai rankos surakintos už nugaros. Patvirtinau, kad nepatogu, tad jis atsegė antrankius ir mano rankas surakino priekyje. Pasijutau truputį geriau. Ėmėme šnekučiuotis, jis man uždavė kelis paprastus klausimus apie Didžiąją Britaniją. Sustojome po kokių dviejų valandų – per karus sugriaunami keliai ir tiltai, todėl kelionė užtruko gerokai ilgiau, nei būtų užtrukusi prieš Putino nesąmonę. Išlipome, malonusis vyrukas nuėmė man nuo galvos maišą. Tada pasirodė Vamzdis Z, kuris paklausė, ar esu buvęs šiose vietose.

Stovėjome vidury kažkokio kelio. Neįsivaizdavau, kur atsidūrėme. Prisiminiau vieno tardymo metu jiems pasakęs, kad invazijos dieną nuo pradinių pozicijų Pavlopilyje atsitraukėme kelis kilometrus. Man buvo įteiktas žemėlapis ir aš ėmiau ieškoti orientyrų, kuriuos galėčiau prisiminti. Kiek padvejojęs radau apleistą gyvuliams skirtų pašarų laikymo vietą. Tyrimo vykdymo

tikslais jie mane ten nufotografavo. Vietą pažinau iš kelių mūsų senųjų transporto priemonių, kurias buvome priversti padegti, kad neatitektų priešams. Mūsų kuopos mechanikų sunkvežimį vietos gyventojai buvo išdraskę ir nustūmę į griovį, bet ant jo šono dar švietė bataliono logotipas. Įėję į pastatą, aptikome patalpą, kurioje tą naktį miegojome. Neliko abejonių, kad po mūsų išvykimo ten buvo apsistoję rusai. Ant grindų mėtėsi rusišku maisto daiktų pakuotės.

Kai patvirtinau, kad šioje vietoje tikrai buvome apsistoję, pagrobėjai davė man cigaretę. Rūčiau su apsimitėliu advokatu Kosovanu ir sargybiniu, kuris persegė man antrankius. Kalbėjome apie šį bei tą, o Ibrahimas tyrėjams teikė pareiškimą. Paskui susėdome į mikroautobusus ir pasukome į Pavlopilį. Mane prižiūrėjęs sargybinis pasidalino žmonos įdėtais pietumis. Tešloje apkeptos dešrelės buvo puikios. Dieve, kaip buvo skanu.

– Norėčiau, kad ir mano sužadėtinė taip gamintų, – pajaukavau.

Netrukus Vamzdis Z atsisuko ir, pamatęs, kad ant galvos neturiu maišo, nurodė sargybiniui tuoj pat jį užmauti. Net su maišu ant galvos žinojau, kad artėjame prie Pavlopilio iš vakarų ir kad privažiuosime tiltą, kurį atsitraukdami mėginome susprogdinti – taip norėjome pristabdyti besiveržiančius rusus. Apgriautas tiltas dar stovėjo. Mikroautobusas sustojo ir pagrobėjai ėmė diskutuoti, ar saugu jį kirsti.

– Neatrodė saugiai, – pasakė kažkas.

Man buvo juokinga, bet tylėjau.

Mikroautobusas pajudėjo, tačiau netrukus sustojome. Pagrobėjai nuėmė man nuo galvos maišą ir aš apsidairiau. Stovėjome prie įvažiavimo į Pavlopilį, o tai gražino daugybę prisiminimų. Grįžęs į senąją vietą, pajutau liūdesį. Ji beveik nepasikeitė, lyg karas būtų praėjęs pro šalį. Jie norėjo sužinoti, kur buvo mano kuopos štabas, ir mes ten patraukėme pėsčiomis. Dabar tas namas buvo apleistas, jį grobė motina gamta, nors ant fasado buvo

dažais užpurkštos didelės raidės Z. Prisimčiau mūsų vaikus, kurie čia vaikštinėjo, juokėsi, dalijosi puikiais pasakojimais, tad išvydęs tiek daug raidžių Z, pajutau begalinį liūdesį.

Jie mane vėl nufotografavo ir nufilmavo, taip patvirtindami, kad čia lankiausi vykdomo tyrimo tikslais. Kai viskas buvo baigta, pagrobėjai liepė parodyti, kur buvo mūsų pozicijos. Tada atėjo keli rusų kariai, kurie atrodė išmanantys savo darbą. Ėmiau nerimauti, kad neatsidurtume minosvaidžio duobėje, kur po bombų krūva paslėpiau granatą, nes tai galėjo lemti ne tik jų, bet ir mano tragišką žūtį. Pasakiau, kad teks nemažai šlepsėti pėsčiomis, ir jie nusprendė neskirti tam laiko – manau, pagrobėjams nepatiko blaškytis teritorijose, kur galėjo būti įrengta daugybė sąstų.

Teisingas sprendimas.

Tada manęs paklausė, kur buvo bataliono štabas, ir aš parodžiau tolyn besidriekiantį kelią. Pasukome ten pėsčiomis ir eidami sutikome kelis vietos gyventojus, su kuriais kadaise buvau susipažinęs. Kontakto mezgti nemėginome, bet galėjau įsivaizduoti, ką jie jautė, matydami mane surakintą antrankiais ir lydimą kelių pareigūnų bei sargybinių. Būstinėje buvo padaryta dar daugiau nuotraukų ir vaizdo įrašų.

Vamzdis Z uždavė kvailą klausimą:

– Ar, tavo žiniomis, kuris nors čia tarnavęs karys prievartavo arba kitaip skriaudė civilius?

Norėjau atsakyti, kad tarnavau Ukrainos, o ne Rusijos armijoje, bet dar kartą priekandau liežuvį.

Vietos parduotuvėlės buvo netoliese, ir aš ėmiau nerimauti, kad ten neužsuktume. Kažkas tyrėjams pasiūlė ledų. Jie pasiūlė, o man, žinoma, nepasiūlė. Tik viena iš parduotuvėlių buvo atidaryta. Uždarytoji man patiko labiau. Ji priklausė miielai pagyvenusiai poniai, visą gyvenimą praleidusiai Pavlopilyje. Kadaise, išgirdusi mane kalbantį rusiškai, ta ponia pasakė esanti užkietėjusi Ukrainos patriotė ir atskleidė, jog jos vyrą nužudė

separatistai. Tikiuosi, kad jiedvi su dukra spėjo pabėgti iki rusų įsiveržimo.

Kita parduotuvė dirbo, bet užėti nenorėjau. Pažinojau savininę, tad nenorėjau pakenkti jos saugumui. Įlipome į mikroautobusą ir grįžome į kuopos štabą, kur Šonas su Ibrahimu teikė informaciją tyrėjams. Kai procedūra buvo baigta, pasukome į Mariupolį. Pakreipiau galvą, ant kurios buvo užmautas maišas, kad galėčiau žvilgtelėti kairiosios akies krašteliu.

Jėzau! Į Mariupolį vedantis kelias buvo niūrus, daug niūresnis, nei įsivaizdavau. Abiejose kelio pusėse riogsojo sudaužytos transporto priemonės, bolavo subombarduoti pastatai išdažytais langais, sugriautomis sienomis ir stogais. Ištisi mikrorajonai sugriauti. Kai pasiekėme Iljičiaus plieno gamyklą, man nuo galvos buvo nuimtas maišas. Tos vietos nepažinau. Atrodė, kad gamyklą ištiko apokalipsė: pastatai sugriauti, mūrinės sienos sulygintos su žeme, technika pajuodusi, stogai skylėti, sudeginta viskas, kas dega. Kažko laukdami mano kankintojai šiek tiek pavaiškčiojo, o tada Vamzdis Z paklausė:

– Aslinai, ar norėtum susipažinti su čečėnais?

– Ne. – Mano širdis daužėsi krūtinėje.

Jis nusijuokė – tai buvo dar vienas nejuokingas pokštas. Prokuroras kalbėjo apie kadyrovcus, Kremlių palaikančius čečėnų kovotojus, netgi Rusijos armijoje garsėjusius siaubinga reputacija. Privažiuojame prie pagrindinių plieno gamyklos vartų, pro langą pamačiau du čečėnus ilgiausiomis barzdomis, dėvinčius musulmonų džihadistų pamėgtus kariškus kostiumus: jokių šarvųjų liemenių, tik krūtininių apsauga, nes jei lemta mirti, vadinasi, taip norėjo Dievas. Kai važiuojame pro juos, vienas mikroautobuse sėdintis rusas iškišo galvą pro langą ir sušuko:

– *Achmat sila!*

Tas rusas omenyje turėjo Kadyrovo tėvą, kuris buvo ne galingas, o miręs, dar 2004 metais žuvęs nuo bombos sprogdimo

Grozne per Pergalės parada. Juokelis buvo sarkastiškas, ir aš pajutau tarp rusų ir čečėnų tvyrančią įtampą.

Plieno gamykla priminė filmo apie Stalingradą filmavimo aikštelę. Ji buvo siaubingai sugriauta, daug prastesnės būklės nei tą dieną, kai pasidaviau. Privažiuojame vieną pastatą ir aš išvydau nuo galvos iki kojų apsiginklavusių maždaug penkiasdešimties čečėnų grupę. Meldžiausi, kad nebūtų su jais jokios akistatos, nes abejoju savo pagrobėjų gebėjimu apsaugoti mane nuo jų. Labiausiai bijojau, kad kuris nors tyrėjas neleptelėtų, jog Sirijoje koviausi kurdų pusėje. Matydamas tuos čečėnus, būčiau visai nenustebeęs, jei jų gretose būtų buvusių „Islamo valstybės“ kovotojų.

Vakarėjo. Tyrėjai nusivylė, kad nesugebėjau rasti mūsų bataliono bunkerio. Išlipome iš mašinos, jie bandė išsiaiškinti, kuriuo keliu reikėtų eiti. Nuolat klausinėjo, ar pažįstu vietovę. Mūsų bataliono bunkeris buvo labiau į šiaurę, centrinėje plieno gamyklos dalyje. Parodžiau jo vietą žemėlapyje ir mes ten pasukome. Mano pagrobėjai nė neplanavo leistis po žeme, tad mane nufilmavo ir nufotografavo atsitiktinėje vietoje. Atvirai kalbant, visas tyrimas buvo apsimestinis, bet vertėtų nepamiršti, kad jis buvo paremtas baisiu smurtu. Nebūčiau bendradarbiavęs, jei manęs nebūtų kankinę, badę peiliu, jei nebūčiau girdėjęs, kaip gretimose kameroje mirtinai buvo sumuštas vyras.

Kai baigėme, Vamzdis Z parodė į keistą daiktą. Tai buvo vienas turistinių ženklų, rodančių atstumą iki kitų šalių miestų. Iki Londono – 2 703 kilometrai.

– Namo? – pajuokavo Vamzdis Z.
Šunsnukis.

Kitoje vietoje – Azovo bazėje plieno gamykloje „Azovstal“ – manęs nereikėjo, kitaip nei Šonas ar Ibrahimas, aš ten nesilankiau. Ibrahimas vertėjas buvo senas vyriškis, kalbėjęs angliškai bei prancūziškai, ir nepalyginti malonesnis už mano prastus kvepalus mėgstančią vertėją. Jis paaiškino, kad manęs nebereikės,

bet su manimi pabendrauti nori kažkokie rusai. Mane vėl apėmė panika.

Privažiavo naujutėlis pilkas mercedesas, man ant galvos maišas buvo uždėtas taip kruopščiai, jog nemačiau, nei kur važiuojame, nei kas mano naujieji pagrobėjai. Automobilis nežinoma kryptimi greitai yrėsi per griuvėsius. Paskui išgirdau išskirtinį kalėjimo vartų žvangėjimą, tad grįžome į pradinį tašką. Maišą ant galvos pakeitė gobtvas. Grįžau į kamerą, bet po penkių minučių mane ir vėl pašaukė.

– Aslinai!

– *Slava Rosiji! Slava Rosiji! Slava Rosiji! Achmat sila! Donbas sila!* – žinojau, ką reikia sakyti. Su gobtvu ant galvos, rankas susidėjęs už nugaros, „juodojo delfino“ poza buvau nuvestas į vidinį kiemą, kur kalintojai nuėmė man nuo galvos gobtuvą ir įsodino į juodą policijos furgoną – panašūs naudojami Didžiojoje Britanijoje. Lipdamas pastebėjau, kad registracijos numeriai buvo ne Donecko, o Rusijos.

Šūdas.

Išsigandau, kad nebūčiau vežamas į tą pačią juodąją skylę, kurioje kalėjo Šonas ir Ibrahimas. Tą kartą patyriau panikos priepuolį. Negalėdamas suvaldyti baimės, jaučiausi siaubingai, bet galėjau tik laukti. Bandžiau ką nors išvelgti pro grotas. Važiuojame per Donecko centrą, galiausiai furgonas ėmė lėtinti greitį ir pasuko į nedidelę alėją. Vartams atsivėrus, įvažiuojame į kiemą. Pastatas buvo nemažas ir prabangiausias, kokį teko matyti pastaruojų metu. Tada kažkas priėjo, atrakino narvą ir mane išleido. Tai buvo į penktąją dešimtį įkopęs, stiprus, prisižiūrintis vyras.

– Aslinai, ištiesk rankas, – angliškai nurodė jis ir mane surakino prabangiais juodais antrankiais. Vyras vilkėjo aukštos kokybės Rusijos armijos uniformą ir atrodė šauniai, kitaip nei Vamzdis Z, Peilis ar kiti Ukrainos išdavikai, su kuriais man teko nelaimė susidurti. Pamaniau, kad tas vyras mane akimirksniu nužudytų, jei tik tokia mintis jam šautų į galvą.